

UDVARHELYI HIRADÓ.

KÖZMIVELŐDÉSI, KÖZGAZDASÁGI ÉS KÖZEGÉSZSÉGÜGYI HETILAP.

Előfizetési díj

vidékre postán, vagy helyben házhoz hordva:

Egész évre 4 ft.
Félévre 2 ft.
Negyedévre 1 ft.
Egyes szám ára 10 kr.

Megjelenik minden szombaton este.

Hirdetménydíj:

Háromszor hasábozott 15 garmondsor, vagy ennek helye 1 frt. — Bélyegdíj minden beigtatásnál 30 kr.

Mellékletdíj:

Százától 1 frt 40 kr. — A díjak előre fizetendők.

A szerkesztő lakása:

Botos-utca, ref. tanári lak, emeleti lakás

Kiadóhivatal:

Becsek Dániel könyvnyomdájánál

Előfizetési felhívás.

Az „UDVARHELYI HIRADÓ“ tartózkodván a politikától, leginkább a közmívelődés, közgazdaság és közegészség térein mozog.

Előfizetési ára:

Egész évre 4 ft.
Félévre 2 „
Negyedévre 1 „

Teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

Az előfizetési pénz alóírtak akármelyikéhez utasítható.

Székely-Udvarhely, 1877. febr. 1.

SAKÁCS MÓZES,

BECSEK DÁNIEL,

laptulajdonos és felelős szerkesztő.

kiadó.

Egy alapítvány-levél. *

Méltóságos egyházkerületi igazgatótanács!

Élő napjaim hosszabbra terjedvén, mint ahogy azt magam is kívánám, hogy a gyérülő örömök helyett legalább megnyugvást szerezzek keblemnek: a köznevelés érdekében egy oly intézkedésnek adok kezdetet, melyet mostanig csak halálom esetére tartottam teljesítendőnek, most azonban már sürgettetnek ítélem.

Többszörös esetek által bizonyosságot kívántam tenni, hogy a Hunyadvármegye kebelében létező szászvárosi ev. ref. iskola iránt kiváló részvétellel viseltetem. Tettem pedig azt azért, mert erős meggyőződéseim volt

* „Minden Demosthenesnél szebben beszél a tett.“

Szerk.

örökké, hogy az irt iskolának, az ország e szegletén, az oláhság lakta e vidékén, e csekély számú magyarságnak, az eloláhosodástól való megmentésére, kétség alá nem hozható missziója legyen, és e hivatásnak szemmel láthatólag, sőt bebizonyított sikerét mutatta föl eddig is. De hogy a siker teljes lehessen, mulhatatlanul szükséges, hogy a jelenleg alteljes gymnasiummá alakíttassék át mielőbb.

Miután pedig azon vagyombeli tehetség, mely jelenleg birtokában vagyok az iskolának, nem bírja meg a megkívántató tanerők fenntartása költségeit; sem pedig a jó igyekeztű szegény tanulók élelmezésére segélyemet mit sem nyújthat; sem végre a felekezeti iskolákban nem lévén mód olyan tanítókat alkalmazni, kik a szászvárosi iskola benépesítésére, a megvénben létező protestáns egyházak gyermekeit kellőleg előkészíthetnék: e három égető szükségnek bár egykoron leendő fedezésére, a mai napon letettem a szászvárosi ev. ref. iskola pénztárába 50,000, azaz ötvanezer forintot, azaz úrbéri papirokban, oly célból, hogy az irt tőke — miután kamataival fedezte azon már megkezdett építkezési költségeket, melyek a szükségeltető tanterem bővítésére igényeltetnek — mindaddig kamatoztassék s a kamatok tőkésítésenek, míg a letett 50,000 frt a fennebb elősorolt szükségek fedezésére a legszélesebb alapon megkívántató 143,700, azaz száznegyvenháromezerhétszáz forintot elérí; vagy azon esetre, ha a szászvárosi ref. egyház második papi állomása — amint igen helyesen tervez-

tetil: — az egyházi szolgálat legkisebb csökkenése nélkül, két tanár-papi állomással alkittatna által, mely iránt annak idejében mind az egyházkerületi igazgatótanács, mind pedig az egyházkerületi közgyűlés beleegyezését nem csak reményelem, de azt a szászvárosi egyház- és iskolaügy megbecsülhetetlen hasznára meg is erősíteni alázatosan kérek: akkor csakis három új tanári fizetés lévén szükségkép fedezendő, már nem 143,700, hanem csak 103,700, azaz százháromezerhétszáz forintra kell, hogy az általam letett tőke felnövekedjék.

Miután a tőke felnövekedhetett az általam előjegyzett mennyiségre, abból a jobb esetben a három felállítandó új tanárság és annak fizetésére 60,000, azaz hatvanezer forintnak öt percents kamatját utalványozom — szállásul azon piaci emeletes ház jövedelmét jelölve ki két tanár számára, melyet több évekkkel ezelőtt vásároltam volt az iskola javára, de amelynek jövedelméről ma is — és míg élek én rendelkezem. Azért jelölöm csak jövedelmét s nem magát a lakást, mert két tanárnak tán nem lenne együttesen kényelmes, egynek pedig igen sok, de jövedelme elég arra, hogy két tanár úr szállása bére, közelebb az iskolához, fedeztethessék.

A fennemlitett összegből 20,000, azaz huszezer forintnak kamataiból az algyógyi, tordosi, rápolti, hosdái, rákosdi, keresztúri, felső-szilvási, alsó-szilvási, felső-szálláspataki, zajkani, klopotivai, pestényi, bajesdi, fehér-vizi, borbátvizi, livádiai, kis-barcasai, harói, pestesi és parosi többnyire eloláhosodott ma-

TÁRCA.

Egy életunt dalai.

I.

Keserű köny perog le arcomon;
A gond megtört; lelkem fáj, sajog.
Keresem azt, kit az életen át
Megtalálni soha sem fogok! . . .
Keresem rég . . . hiába! hiába!
Megszakad a szívem is utána!

Kínos álom gyöttri lelkem értte,
Kinek arcát őrzik kebelem;
Kinek édes, lágyan csengő hangja,
Mint éles tör járja át szívem!
És keresem . . . hiába! hiába!
Megszakad a szívem is utána!

Szívem minden dobbanása átok:
Sorsom ellen küzdök szüntelen . . .
S biztatón a küzdelem hevében,
Nyájas arca néha megjelen . . .
És keresem . . . hiába! hiába!
Megszakad a szívem is utána!

. . . Évek tüntek; vihart hozva rám csak;
Nem volt még egy boldog pillanat,
Mely — mint hosszú küzdelmimnek ára —
Lelkem mélyén tisztán megmaradt!

Nem volt s nem lesz! érzi lelkem, érzi:
S e gondolat fájó sebét tépi!

. . . Nyomor, inség, ami engem környez;
Kín, családság s álnok szeretet.
S mind nem bírja lelkem összezúzni,
Kitörülni mélyéről neved! . . .
És keresem . . . hiába! hiába!
Megszakad a szívem is utána!

II.

Csordúltig megtelt a pohár,
Telve van keservvel! . . .
És én — kinek már mi sem fáj —
Édesen hajtom fel!

A test úgy is megtört régen,
Törj meg te is lélek! . . .
Ha nincs senkim, ki szeressen:
Ugyan minek éljek? . . .

Ha még az is, akit egykor
Mint Istent imádtam,
Reám tör gyilkos nyelvvel
És lest hány utánam;

Akkor minek, — minek éljek? . . .
Kín nekem az élet! . . .
Le a sírba! A haláltól
Többé mit sem félek!

III.

Óh! hittem egykor, — hittem én is:
Boldog leendek általad!
S hogy vágyaimhoz közel állnék:
Most — még szeretnem sem szabad!

Óh! hittem egykor, — hittem én is:
Boldog leendek általad!
S ma ez emlék, ha felmerül még,
Rá lelkem fájón felkacag!

Ma veszte minden, — szertefoszlott
A vígan szőtt tündérrege!
Hallgat minden. Csak szívem vérzik:
Nem gyógyul bé égő sebo!

Óh! hittem egykor, — hittem én is,
Boldog leendek általad!
A hit elszállt! — Kúsztál vonása
Beteg lelkemnek álma csak!

IV.

Ha volt e földön árva lélek,
Kinek nem volt itt senkije:
Úgy én vagyok testvére annak . . .
Szívemnek veszte mindene!

Senkim, senkim e nagy világon!
Mint száműzött kóborlok én! . . .
Szívem mélyén temetve fekszik:
Utolsó kincsem a — remény! —

Gajmossy Iván.

gyar szülők gyermekei, időnként egy-egy segedelmeztesenek minden községből, míg a szászvárosi iskolában, jó erkölcsű, legalább is jelesen tanulnak: minden fiú 40, azaz negyven o. é. forint beneficiumot élvezhetvén. A 20,000 forintnak ezer frtot tévő kamatjából éként évente fönnmaradó 200, azaz kétszáz o. é. frt minden évben átteendő a dévai állami reáltanoda igazgatóságához, a megye kebeléből ottan tanuló 5, azaz öt szegény, de jó erkölcsű s jó tanuló előlshozott egyházi magyar növendékek segedelmezésére. Megjegyezve, hogy egyik megnevezett község se pártfogoltassék az illetőségen felül a másik rovására és hogy a fölsegélést élvező növendék, birja illetékes községének és iskolájának hivatalosan kiállított ajánló-levelét.

Ha pedig valamely község, kilépett, vagy elhalálozott, vagy rossz tanuláért kiutasított növendéke helyett mást küldeni nem lenne képes vagy hajlandó épen akkor; úgy a megmaradt beneficium, az iskola rendes — szegényeket segélyző alapjához leszen csatolandó mindaddig, míg az irt egyházi község, egy elfogadható fiút lesz képes küldeni. Itt megjegyeztetni kívánom azt is, hogy az eddig segélyezett hátszegvidéki négy tanuló dotációjára, melyet míg élek én fedezek, halálom után a fennebbiekbé beolvadva, az irt huszezer forintos tőke kamatjából fedeztetik.

Utalványozok továbbá a fölnövelkedett tőkéből 23,700, azaz huszonháromezerhétszáz forintokat és azoknak kamatait, azon protestáns felekezetű községek tanítóinak fizetés növelésére, akik ma kevesebbet élveznek 400, azaz négyszáz forintnál. Jelesen:

a brádi tanító javára	36	azaz harminchat frtokat
a tordosi „	49	„ negyvenkilenc „
a harói „	97	„ kilencvenhét „
a hátszegi „	56	„ ötvenhat „
a hosdátai „	183	„ száznyolcvan-három „
a hunyadi „	215	„ kétszázötvenöt „
az alpestisi „	261	„ kétszázhatvanegy „
a rápolti „	287	„ kétszáznyolcvanhét „

és így együtt 1184, azaz czerszáznyolcvannégy forintokat, melyek a föllebb irt 23,700 frtnak teszik a kamatait és amely által egyházmegyénk minden felekezetünkbeli tanítója, négyszáz forint tanítói díjban fog részesülni; de amely pótdíjt csak azon tanító fog évenként megkaphatni, ki a szászvárosi ev. ref. iskola igazgatósága előtt, egy az illető presbyterium és esperes által kiállított oly értelmű bizonyítványt mutat elő, hogy az erkölcsösség mellett tanítói kötelességének eleget tett; ellenesetben a megtagadott pótdíj azon évről, a dévai állami reáliskola rendesen kezelt segélyző tőkéje nevelésére fordítottván.

Miután a felajánlott szerény adomány mire leendő fordításáról előadtam kívánatomat, most már kezelése iránt is megteszem indítványomat, helyet engedvén a méltóságos egyházkerületi igazgatónak, hogy a helyesebbet velem közölvén, azt részéről elfogadni alkalmam legyen.

A tőkét azért tettem le a szászvárosi iskola igazgatóságához, mert azt illette legelső helyen; a kezelés díjazásával pedig a szászvárosi iskola pénztárnokának csekély jövedelmét kívántam öregbiteni, melynek meghatározását, hogy aversionaliter mennyi legyen ezen tőkéből, a méltóságos egyházkerületi igazgatónak bölcs elhatározására bízom. De különben is a fizetéseknek annak idejében leendő kiszolgáltatathatása, kívánatosá tette a pénztárnok itt a megye kebelében való maradását.

Óhajtasom továbbá, hogy a felajánlott szerény tőke, a szászvárosi iskola pénzügye

keretében, de külön cím, külön könyvvezetés és számadás alatt kezeltessek; felkérvén a méltóságos egyházkerületi igazgatónak, hogy valamint eleintén a kamatok pontos tőkésítésére, úgy későbbre a segélyezendő ifjúság javára kifizetendő összegek pontos kiszolgáltatására — és a mindkét esetre meghatározott bizonyítványok fölrendelésével azokra a maga felügyeletét szigorúan kiterjeszteni méltóztasson; tetszés szerint meghatározván azt is, hogy a kamatokból ismét úrbéri, vagy más hasznosabb papírok vásároltassanak; felkérvén végtére, hogy eszközölje legyen a méltóságos egyházkerületi igazgatónak, hogy az ily móddal fölhozott számoló jelentése az iskolának, míg én élek, nekem is egy példányban megküldessék, s halálom után azoknak kezeikhez juttatassék, kik mint örökösök ismeretesek lesznek. — Lehető véleményezésünk, vagy megnyugvásunk kijelentése végett.

Végezetre: ezen intézkedésem megismertetése a dévai állami reáltanoda igazgatóságára nézve kívánatos, a szászvárosi iskola előjáróságára nézve pedig mulhatatlan szükséges lévén, a maga ahhoz való alkalmazása végett: kérem a méltóságos egyházkerületi igazgatónak, ezen tiszteletteljes jelentésem párját mindkét helyre megküldeni.

Tisztelettel maradván a méltóságos egyházkerületi igazgatónak

Algyógyon, 1877 február 10-én

alázatos szolgálja:

gróf Kún Kocsárd, s. k.

(„Erdélyi prot. közlöny.”)

KÖZMIVELŐDÉS.

A székely-udvarhelyi evang. reform. kollegium mult évi Értesítője ismertetésével kapcsolatos felvilágosítás.

A Nagy-Enyeden megjelenő „Egyházi és Iskolai Szemle” idei 6-ik számában „Három tanodai értesítő az 187¹/₆-iki tanévről” cím alatt iskolánk mult évi Értesítőjét is ismertetvén, az ismertetés során egyebek között VII. szám alatt ezeket mondja:

VII. Van az intézetnek ének- és zenekara. Magántanulmányt adott fel 57 tanuló kizárólag nyelvekből. Ez a „magánszorgalom” egészen udvarhelyi specialitás. Kérdés, vajjon a gyakorlatban mi az voltakép?

A fennehírt ismertetésre vonatkozólag alulírott, mint aki a szóbanforgó értesítőt szerkesztettem volt, kedves kötelességemnek tartom mind a t. szerkesztőnek, mind pedig L. -e. L. -s. munkatársának köszönetemet nyilvánítani azért, hogy általában Értesítőinket s köztük a miénket is becses figyelmükre méltatták. Valóban eljött már az ideje, hogy az erdélyi reformátusok tanintézeteinek ügyét első sorban épen a nevezett tanintézetek szakemberei képviseljék az időszaki irodalom terén is. Eljött az ideje, hogy bajainkat magunk fesszessük s vége legyen azon állapotnak, melyben boldog-boldogtalan csakúgy kedvére gázol ezen a szép téren.

S midőn egyfelől köszönetemet nyilvánítom az ismertetésért, másfelől kötelességemnek tartom az ismertetőnek a magánszorgalmi tanulásra vonatkozólag nyilvánosságra került — szerintem — tévedését teendő felvilágosítással helyreigazítani s kifejezett aggodalmát a lehetőségig elenyésztetni.

Téved t. i. az ismertető, midőn azt mondja, hogy a magánszorgalmi tanulás (régí neve privatum studium) egészen udvarhelyi specialitás.

Mert a magánszorgalom honos volt legalább régebb az erdélyi reformátusok minden középtanodájában, ezt bizonyítja még a régi consistorium idejéből ájtott, nyomtatott előmenti kimutatások

(conduit-listák) legutolsó rovata is, melynek címe ma is ez: Megjegyzések: jutalmak, rendkívüli vizsgálat, magánszorgalom s. a. t.

Sőt, hogy a magánszorgalmi tanulás hazánk más középtanodáiban is otthonos, bizonyítja Petrovich Ferenc jelenleg budapesti tanárnak az országos Középtanodai Tanáregylet Közlönye hetedik évfolyamának 9-edik füzetében legelő álló ily című értekezése: A gymnasiumi tanulók klasszikus magánolvasmányairól, melyben határozottan ki van fejezve, hogy fennirt tanártársunk Pécsen és Budán vezette a magánszorgalmi munkásokat, mondván, hogy még a mostani tanterv mellett is tehetünk e téren valamit, arról meggyőződött tavál Pécsen és az idén Budán tett kísérletem.

A magánszorgalmi tanulás tehát nem egészen udvarhelyi specialitás.

Ami pedig ismertetőnek ezen aggodalmas kérdését illeti: vajjon a gyakorlatban mi az voltakép? legbiztosabban eligazodhatni, ha e három pontot tartjuk szem előtt:

1. Ki éleszti, ki sürgeti a magánszorgalmi tanulást?

A tanári kar, az iskolai előjáróság, leginkább pedig a Kis-segélyosztóbizottság, *melynek csak 3 jegyzőkönyvi pontját idézem.

a) 1845-ben kelt jegyzőkönyvi 6. szám alatt, amikor t. i. a Kis-segély életbe lépett — ötven tanuló kap évenként hatvan v. német forintot, ez időszertint 25 frt 20 krt —, a segélyosztóbizottság a kinevezetteket két csapatra ossza.

A rendes tanulmányi szak mellett magánszorgalmi próbatételekért különös dicsérettel jutalmazottak, ezek: (ilyen van 24.)

Magánszorgalmi próbatét nélkül, azonban a rendes tanokba kitűnök és jutalomra méltók, ezek: (ilyen van 26.)

b) 1852. évi 3. jegyzőkönyvi pont így szól:

Minthogy régebbi határozatok szerint a bizottmány a segélyzettek kinevezésénél különös figyelemmel volt a privatum studiumokra, a jelenlegi kinevezésnél pedig az merőben hiányzott, jövőre nézve jónak látta ezen bizottság emlékezetbe hozni,

miszerint az ezutáni kinevezéseknél a privatum studiumok mindig különös figyelembe fognak vétetni, azért az illető ifjaknak különös figyelmébe ajánlatik és a pályázni kívánóknak kötelességökké is tétetik.

c) Az 1873. 6. jk. pont pedig így szól:

Ig. tanár aa. kérdésbe teszi, hogy a régebben is szokásban levő és az önszorgalom előmozdítására oly nagy befolyást gyakorló ú. n. privatum studiumok életbeléptetését célszerűnek és szükségesnek tartja-e a bizottmány?

A gyűlés ig. tanár aának véleményét pártolja és annak a jövő tanévben életbeléptetését szükségesnek és az önképzés előmozdítására célszerűnek tartja, azon határozatot csatolván a gyűlés ezen véleményhez, hogy azon segélyzettek, kik magokat ezen határozat alá nem vetik és önszorgalmuknak legalább kielégítő jelét nem adják, a segélytől minden előre bocsátandó intés nélkül megfosztatnak s. a. t.

2. Miként adnak számot a tanuló ifjak önszorgalmi tanulmányaikról?

Nyilvános vizsgálaton a tanárok jelenlétében, sőt a mult iskolai évben iskolánk érdemekben megőszült főgondnoka maga is megjelent, s mivel a tanárok a kikérdezést több teremben folytatták, sorban járt a termekben, s maga is kihallgatta a felelőket.

Vizsgálat után a tanárok osztályozzák a tanulókat, s valamint a tanulmánytárgyakat, azonképen az osztályzatot is jegyzőkönyvre veszik, s e jegyzőkönyv megyen a Kis-bizottság elébe.

3. Mik az önszorgalmi tanulás tárgyai? s vezet-e valaki a tanulókat munkájokban?

Ez időszertint leginkább német, latin, görög és francia nyelvek s ezek irodalma.

* Tagjai: egy iskolai gondnok, alispán, királybirói helyettes, egyik megyei jegyző, az igazgató, isk. senior és contra.

Vezetik a kisebbeket magántanítóik nemcsak a tárgyválasztásban, de a készülésein is. A nagyobbak kevés útmutatás után maguk is tudnak választani.

Jelenleg például magam is, mint az V. kt. osztály főnöke, vezetek egy 6—7 tagból álló csoportot. Tanulmánytárgyunk a Siebelis-Szamosi-féle Torocinium poeticum.

Azt hiszem, soraim kéysek lesznek az ismertető aggodalmának legalább részleges eloszlására, amit óhajtok is, mert ez intézmény tapasztalat szerint valóban életrevaló, csak hogy utánlátást igényel, mert ezzel is mint mindennel lehet visszaélni. Sőt, ha Isten megsegíti iskolánkat, s a latin és görög nyelv és irodalom számára is pályadíjakat tűzhetünk, amint volt régen is: épen ezen rendszeresített önszorgalmi munka fog benűnköt a tisztességes eredményhez legbiztosabban eljuttatni.*

Szakács Mózés.

* A „Szemle” t. szerkesztőjét bizalommal kérem felvilágosító soraim átvételére. Sz. M.

KÖZGAZDASÁG.

Az udvarhelymegyei alispán évi jelentéséből.

A törvényhatóság közgazdasági állapota.

1. Törvényhatóságunkat a múlt évben oly nagy mérvű elemi csapások látogatták, melyekhez hasonlókat a mostani élő nemzedék nem ért. A májusi fagy, a júniusi árvizek és jégverések tönkretették a földmivelő lakosság reményeit. Az okozott kár kiszámíthatatlan és megbecsülhetetlen. A múlt évi augusztus havában megtartott rendes közgyűlés alkalmával e tárgyban megtettem volt részletes és kimerítő előterjesztésem, melyhez utólag csak annyit kell megjegyezni, hogy a közigazgatásnak minden törekvése meghiusult arra, hogy ezen elemi csapások miatt az 1876 évi XV. t.-cikk alapján adóelengedést eszközöljön ki.

2. Tűzeset volt: Gagy, Bethfalva, Csekefalva, két Oláhfalva, H.-Szt.-Márton, Recsenyéd, Almás, Sz.-Udvarhely, Csehétfalva, Alsó-Sófalva, Szolokma, Etéd, Füle, M.-Hermány községekben; az összes kár becsültetett 16,652 frt összegre, melyből csak 1080 frt értékű volt biztosítva. A tűzvész oka 7 esetben szándékos gyújtás, 6 esetben gondatlanság és 5 esetben ismeretlen. A törvényhatóság által kezdeményezett tűzkárbiztosító-társulat eszméje az 1872 évi 8. t.-c. értelmében, mint kizárólag társadalmi törekvés, elejtettnek tekinthető.

3. Mezőgazdaságunk termelése a múlt évben az elemi csapások miatt általában rossz volt, jó nem is lehetett; még annyi gabonája sem termett a földmivelőknek, melylyel őszi vetését elvégezhetné volna.

4. A házi és gazdasági állatok egészségi állapota a múlt évben jó volt, a szarvasmarhák között az őszi fordult elő szórványosan lépfenebetegség; Alsó-Boldogfalva, Bögöz, Patakfalva, Árvátfalva községekben és Udvarhely városában mutatkozott; beteg lett összesen 43 drb, ebből elhullott 24 drb, meggyógyult 19 drb.

5. Marhaállomány 1876 évben:

Hivatali kerület	Ló	Szarvasmarha	Juh	Kecske	Sertés
Udvarhelyi járás	1199	6894	8845	2697	4000
Homoródi "	2708	10700	15106	2620	4708
Keresztúri "	1733	5510	8225	1272	2732
Etédi "	949	3549	5796	1133	1338
Korondi "	1033	6050	9662	2332	2423
Olaszteleki "	1014	3961	8290	1088	1882
Udvarhely város	150	500	40	100	500
Oláhfalva "	350	1301	2191	203	1002

Összesen: 9036 38465 57155 11445 18585

6. Az erdőkezelésről annyit jelenthetek, miszerint az nem kezelés, hanem pusztítás. A volt Udvarhelyszék minden községében a szolgabírák által a helyszínen puhaltattam ki az erdők állapotát, pusztulásának okait; a bejött jelentések és adatok arról győzték meg, hogy a községek legnagyobb részében arányosítási kulcs hiányzik,

a pusztulásnak oka pedig a mértéktelen használat és rendetlen legeltetés, legfőképpen pedig a szarvasmarha és kecske által legeltetés. 1860 óta, tehát alig 15 év óta a régi Udvarhelyszékhez tartozott községekben összesen 11234 katasztrális hold erdő pusztult el s veszett el mint erdő, pedig annak az erdőtörvény értelmében elveszni nem szabadott volna. Befásítás pedig sehol sem eszközöltetett. E tárgyban minden községre vonatkozólag fontos statisztikai adatokat gyűjtöttem s törekvésem az, hogy egyelőre az erdőbeni legeltetés szabályozására statutum alkotását hozzam javaslatba.

7. Tagosítás a múlt évben Tibód községében befejeztetett, Tarcsafalván, Szt.-Mihályon és Szombatfalván pedig folyamatba maradt a munkálat.

8. A földbirtok értéke csökkenőben, az uzsora pedig emelkedőben van, a kamatláb átlagosan 25—50% körül forog, de vannak vidékek, például a m.-hidegkúti körjegyzőség és az etédi szolgabírói járás községeiben az uzsorások 120% és 160%-kal dolgoznak és teszik tönkre a népet.

Kelt Sz.-Udvarhelytől, 1877 február 12.

Dr. Török Albert,

(Folyt. köv.)

alispán.

KÖZEGÉSZSÉG.

Kórházunk állapota.

Nem tudom eléggé méltányolni az „Udvarhelyi Híradó” tisztelt szerkesztőjének azon intézkedését, melyszerint egy rovatot szánt közegészségügyünk tárgyalására, s örömmel olvastam első számában egy ily irányú cikket.

Engem az említett cikk bátorított jelen soraim írására, s ha netalán hiányos s hibás lenne, előre is elnézésekét kérem, miután erőm ugyan gyenge, de akaratom annál erősebb volt, minél bővebb ismeretet szereznem ez ügyben, s úgy állani a közönség elé.

Közegészségügyünk ma már általánossá vált, s nemcsak az orvosok, de a közvélemény is általánosan s majdnem folyton foglalkozik vele, miután az ember egészsége s főleg életben maradása — kivéve az életúntakat — egyik és fő-óhaja. Kormányunk is lehetőleg intézkedik újabb és újabb rendeletei által segíteni hiányos közegészségügyünk s a búvárok sem késnek mind újabb és újabb találmányokat hozni napvilágra, melyet mi — kik érdeklélünk iránta — örömmel és mohón ragadunk meg és lehetőleg alkalmazunk is.

Bár húzamosabb időn keresztül volt alkalmam Udvarhely város kórházát szemlélni, nem volt ismeretem a hiányok kellő felismerhetésére, ma azonban itt is, ott is fedezek fel hibát s általában az egész hiányosnak találom.

Első, ki az „Udvarhelyi Híradó”-ban a közegészségügyi rovatot felhasználta, igen szépen fejtegeti az eredményt, melyet kellő intézkedés szűlné. Ha például az egy évi költséget, melyet átlag betegségünkben felhasználunk, összetennők s vele a kellő intézkedést megtennők, milyen eredményes gazdálkodást mutathatnánk fel egy pár év alatt! 45,000 frt oly tőke, melyből egy csinosan és célszerűen berendezett kórházat lehetne előállítani s közegészségügyünk ez által a lehető legnagyobb lendületet kapná. Mi vagyunk arra hivatva, kik szabad gondolkodással bírunk, hogy saját javunkért s mi főbb, egészségünkért áldozzunk.

Mi az emberre nézve a legrosszabb? Nem szükséges nagyon bizonyítgatnom, hogy a betegség és halálnál károsabb nincs.

Eddig nagyon hiányos volt s most sem tud elég felvilágosítást adni a tudomány, miként lehetne e kettőtől a népet megmenteni, de nyújt annyit, miszerint azok terjedése ellen óvólag hathatunk. Ha pedig óvólag hathatunk s ez által — egyelőre — 100 közül 10—20-at megtarthatunk az életnek, akkor már javára szolgált a tudományban való kutatás az emberiségnek s remélhető, hogy a búvárlat később nagyobb jótéteményekben is részesíti.

A tudomány nyújtott ugyan annyit, mi által képesek vagyunk többeket e két rossz közül, legalább az egyiktől megmenteni, de ez csak úgy értékesíthető, ha maga az ember törekszik ez óvó intézkedést megtenni s nem engedi át a természetnek, mely engedte magából kikutatni ugyan, de létesíteni nem fogja soha.

Az ember szabad gondolkozással és tetterővel ellátott lény, ki kutathat szabadon s tehát bármit, mit jónak s egészségére nézve fontosnak tart, de ha kutat s nem érvényesít: veszett felfedezés, melynek hasznát senki sem veszi s a káros befolyás útja nem gátoltatván, szabadon terjeszkedik.

Mi lehetne jobb az egészségre nézve, mint az, ha jó levegő- és vízzel bírunk? hol lehetne azt inkább feltalálni, mint épen Erdélyben? hol lehetne az epidemikus betegségek terjedésének útját vágni könnyebben, mint Erdélyben s különösen a Székelyföldön? De ha bírunk is mindennel mi egészséges, hogy lehet az, miszerint a Székelyföldön is a járványok oly nagy mérvűek s oly pusztításokat visznek véghez? (Ehez más alkalommal fogok szólni.)

Gerich Gyula,

(Folyt. köv.)

orvosnövendék.

LEVELEZÉS.

****, 1877 évi február 26-án.

Tekintetes szerkesztő úr!

Egy szerencsétlen esetről akarom értesíteni becses lapja útján az olvasó közönséget. Vajha székelységünk okúlva ez esetből, egyszersmind a helyesebb útra, józanabb életre térne!

Amint tudjuk, a székelység a farsangnak kivált végső napjait vég nélküli mulatozások között szokta eltölteni. Dobóban is így történt. Az egész falú aprója, nagyja, ifja, vénje neki adta magát a táncnak. 12 frttal fogadtak 2 hétre muzsikuskokat, mely összeghez a kis gyermekek 10—10 krral járultak, s folyt a tánc szüntelenül, oly dühvel, oly semmit nem gondolással, hogy még 60—70 esztendősen vén asszonyok és vén férfiak is alig tudtak, de nem is tudtak kitérni belőle.

A mulatozók közt volt Bonc István gazduram is, egy otthon betegen fekvő asszonynak férje és több gyermeknek atyja. Húshagyó kedd előtti vasárnap elment a táncba. Három napig s három éjszaka volt oda és vigadott eszeveszettül. Hamvazó szerdán hazament és hazament vele a szomorúság, a fájdalom is; mert kiderült, hogy nem volt vele kis leánykája az 5 éves Viktória, ki vasárnap este felé hazulról azzal távozott, hogy atyját keresi föl a táncban. Eleget keresték, de hiában keresték e perctől fogva Viktóriát a szomszédoknál és az atyafiságnál, nem találták sehol; mígnem utóljára a faluban híre futamodván, 2 ember úgy nyilatkozott, hogy vasárnap estefelé látták, hogy a falúból az erdő felé kiment. Azt gondolták, hogy apró fáért megy és nem szolitották vissza.

Erre fölkerekedett az egész falú s keresték az erdőkben minden irányban. Eltűnése után végre 9 nap múlva megtalálták a siményfalvi erdőben — meghalva! Szegény kis leányka sokat bolyongott. A hóban nyomait fölfedezték és halála színhelyét sokszor körüljárta. Kis csizmából, mikor az elázott, kapcát is kihányta; végre elfáradva, csizmáit lehúzta, feje alá tette és úgy várta be a halált, mely bizonyosan kevéssel következhetett be megtalálása előtt, mert a kis hulla még megmervülve nem volt, sőt orcáskái még eléggé pirosak valának.

A temetés a legnagyobb részvétellel folyt le. Huszonnégy kis társa fehérbe öltözve, mindannyi zászlóval és ezeken kívül még kettő lámpákkal, kísérték ki a kis ártatlant a sírkertbe. A jelen voltak megsíratták mindnyájan, mert szerették mindnyájan ezen kis gyermeket, ki a szülői gondatlanságnak lett áldozatává.

Igaz, hogy a temetési szertartást végző tisztelendő úr igen erélyesen kikelt mind Bonc István uramnak, mind pedig általánosságban a szülők gon-

datlansága ellen; de meggyőződésem, hogy hasonló esetek ismétlése csak úgy lesz megakadályozható, hogyha a tiszt. lelkes urak másképen igyekeznek a népet józanabb életre serkenteni. Könnyű ennek módját kitalálni. A t. szerkesztő úr becses lapja is elég módját adta elő és adja elő jövőben is.
Tisztelettel
M. J.

IRODALOM.

Szerkesztőségünk bemutatás végett a következő könyveket kapta:

1. *Emlékbeszéd* néhai gr. Mikó Imre fölött. Irta és elmondta Kelemen János. Sz.-Udvarhely. 1876. Ára 10 kr.
 2. *Községi faiskola*. Alapvonalak a gyümölcs-tenyésztésre. Községek, néptanítók, gazdák számára. Irta Kócsi Károly. A szöveg közé nyomott 58 ábrával és egy tervlappal. Kolozsvár. 1871. Ára 1 frt 50 kr.
 3. *Deák Ferenc emlékezete*. Csengeri Antaltól. Budapest. 1877. Ára 1 frt.
 4. *Erdély s különösen a Székelyföld közigazdasági jelene és jövője*. Az erdélyi gazdasági egyesület egy tagjától. Kolozsvár. 1876. Ára 40 kr.
 5. *Iparunk*. Az iparosság hiányainak okai és fejlődésének kellékei hazánkban. Irta Kubinyi Lajos. Budapest. 1877. Ára 1 frt.
 6. *Nemzetgazdasági statisztika*. Irta Kubinyi Lajos. Budapest. Ára 1 frt.
 7. *A trágyakezelés népszerű kézikönyve*. Irta Kenessey Kálmán. Budapest. 1873. Ára 50 kr.
 8. *Szőlő és pince*. Irta dr. Nyáry Ferenc. Selmecbánya. 1876. Ára 1 frt.
 9. *Általános baromorvoslási könyv*. Dr. Wagenfeld után Mihálka Antal. Pest. 1861. Ára 2 frt 60 kr.
 - Továbbá a Falusi Könyvtár következő füzetei:
 10. *A lótenyésztés*. Irta Kodolányi Antal. Budapest. 1876. Ára 50 kr.
 11. *Az állat és élete*. Irta Dely Mátyás. Budapest. 1876. Ára 50 kr.
 12. *A földművelés alapelvei*. Franciából fordította Grubicy Géza. Budapest. 1876. Ára 50 kr.
 13. *A beteg sertés orvoslása*. Irta Dely Mátyás. Budapest. 1876. Ára 50 kr.
 14. *A mező- és kertgazdaságra káros rovarok ismertetése és azok irtásmódja*. Irta dr. Nyáry Ferenc. Budapest. 1877. Ára 50 kr.
- Mindezek megszerzethetők Gyertyánffy Gábor helybeli könyvkereskedésében.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Az újból kinevezett Tisza-miniszterium febr. 27-én mutatta be magát az országgyűlés mindkét házában.

— A helybeli jótékony nőegylet folyó 1877 febr. 24-én este a városház nagytermében táncosorút rendezett 50 kr beléptdíj mellett oly célból, hogy a tiszta jövedelem húsvétkor a szegények közt osztassék ki. Összes bevétel a felülfizetésekkel együtt 81 frt 50 kr. Kiadás 45 frt 80 kr. Tiszta jövedelem 35 frt 70 kr. Nem lehet elismerés nélkül említeni Konec Andrásné buzgó egyleti tag sok rendbeli tevékenységét, ki ez alkalommal is a rendező bizottsági elnökséget és azzal járó fáradságot magára vállalta. Felülfizettek: Benkő Gyula 50 kr, Sinkovics Aurél 50 kr, Benkő Sándor 50 kr, Szerzvény Gyula honvédkapitány 50 kr, Váro Ferenc 50 kr, Suppan Vilmos 50 kr, Szócs Mártonné 1 frt, Laukó Albert 50 kr, Héjja Endréné 1 frt, Félegyházi Antal 50 kr, Zágonyi Pál 50 kr, Solymosy Jánosné 1 frt, Bartha Miklós 50 kr, Gyertyánffy Gábor 20 kr, Ugron Lázárné 2 frt, Gyalokay Mózsné 50 kr, Gorgiás György 1 frt, Lakatos Jánosné 1 frt, Medgyesy Anna 50 kr, Medgyesy János 50 kr, Sebesi Géza 20 kr. Fogadják a tisztelt felülfizetők a szegények nevében szives köszönetünket. A rendező bizottság nevében: Zajzon Ferencné, egyl. jegyző.

— Folyó hó 26-án megtartotta a nőegylet ez éjben hatodik fillérestélyét is, közreműködtek a következők: 1. „Kortársaim“, Jókay Mórtól, felolvasva Szabady Ferencné. 2. „Troubadour“, opera, Verditől, zongorán előadta Nagy Ilonka. 3. „A fény mibenléte“, előadás a természettanból, Hlatky Miklós által. 4. „Utolsó alamizsna“, Petőfitől, szavalta Liskay Ilona. 5. „A fényűzésről“, irta és felolvasva Kassay F. József. 6. „La pluie de Perles“, Osborné-től, zongorán előadta Nagy Ilonka. — Voltak 138-an, gyűlt 8 frt. Zajzon Ferencné, egyl. jegyző.

— Sz.-Udvarhelyt a városház nagytermében a tűzoltóegylet és az evang. reform. kollegiumi ifjuság zenekara és önképző-társulata javára négy műkedvelő-előadás fog tartatni. Négy előadásra szóló bérleti jegy ára: elsőrendű ülőhely 2 frt 60 kr, másodrendű 2 frt. Csak egy előadásra szóló elsőrendű ülőhely ára 80 kr, másodrendű 60 kr. Jegyeket előre válthatni ifj. Kovács Domokos úrnál (Bethlenutca); az előadások napjain este 6 órán túl a pénztárnál. — Első előadás vasárnap, március 4-én; elő fog adatni: „Nők az alkotmányban“, vigjáték 3 felvonásban. Második előadás szerdán, március 7-én; elő fog adatni: „Még

títok“, vigj. 3 felv. Harmadik előadás szombaton, március 10-én; elő fog adatni: „Hűség hűtelenségéből“, vigj. 4 felv. Negyedik előadás vasárnap, március 11-én; elő fog adatni: „Cholera és női szeszély“ és „Első követelés“ vigjátékok 1—1 felvonásban. — Éjjélig tánc.

— A helybeli takarékpénztár zárszámadását jövő számunkban közleni fogjuk.

— Örömmel vettük a Zilahon megjelenő s a politikát kizáró „Szilágy“ című társadalmi, közgazdasági, nevelés- és egészségügyi, közigazgatási és szépirodalmi hetilap mutatóvényszámát. Borbély Sámuel szerkesztő, Faluvégi Albert és Révay Pál főmunkatársak megbízható kezesség arra, hogy az ügyet komolyan vették. Egészséges, hosszú életet kívánunk! Részünkről a csereviszony áll.

— A lapok írják, hogy a Felek Miklós örömmünnepegyét még a királyi felség is szándékozik emelni bizonyos rendjel-adományozással. Alapos reményünk van, hogy a jelzett örömmünnepegy alkalomával az örvendezők sorában megjelenend Udvarhelymegyénk is. Adja Isten!

— Dr. Erődi Béla, budapesti tanár, török nyelvtant irt. Március közepéig megjelenik. Kiadják Tetty és társa. Előfizetési ára 80 kr.

* Az „Erdélyi Gazda“ 9-ik száma a következő érdekes és változatos tartalommal jelent meg:

Havi emlékeztető. — Mely mesterséges takarmány volna Erdélyben természetű? — Miért fagy ki a vetés? — Tyúkbetegségekről. — Faültetési szabályok. — A „hirdetések“-ről. — Nagy feladat-e gyümölcsésznek lenni? — Jónapok. — Márciusi közmondások. — Piaci árak. — Hirdetések.

Előfizethetni Kolozsvárt, a kiadóhivatalnál, félévre 2, egész évre 4 frttal.

Piaci árak

a sz.-udvarhelyi hetivásáron, 1877. február 27-én.

Tisztabúza	egy hektoliter	9 frt — kr.
Elegybúza	„ „	7 „ — „
Rozs	„ „	6 „ 50 „
Zab	„ „	2 „ 75 „
Törökbúza	„ „	4 „ 50 „
Pityóka	„ „	3 „ 50 „
Széna kötetlen	egy métermázsza	2 „ 50 „
Alomszalma	„ „	— „ 50 „
Tűzifa	egy köbméter	2 „ — „
Marhahús	egy kilogramm	— „ 32 „
Sertéshús	„ „	— „ 44 „
Szalonna	„ „	— „ 70 „
Hájszir	egy liter	— „ 80 „

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: Szakács Mózes.

H I R D E T É S.

BECSEK DÁNIEL KÖNYVNYOMDÁJA

által

SZÉKELY-UDVARHELYEN

mindenféle munkák elvállaltatnak, s a legrövidebb idő alatt pontosan és jutányos árban elkészítetnek, ugymint:

KÖNYVEK, FOLYÓIRATOK, RÖPIRATOK,

HIVATALOS ÉS NEM HIVATALOS

ROVATOZOTT IVEK,

körlevelek, nász- és gyászjelentések, vigalmi meghívók, tánerendek, vásárcédulák, számlák, nyugták, mindennemű **hirdetések** és **felhívások**, ugyszintén **ügyvédi** és **körjegyzői** nyomtatványok sat. sat.

Nagy készletben kaphatók:

Örökvásári, adásvevési és kölcsön-szerződések, telekkönyvi bekebelezési kéresek és felzetek, birtokívek, felhatalmazványok, halálesi és leltári ívek, valamint mindennemű **szolgabírói** és **körjegyzői** nyomtatványok a legjutányosabb árakban.

LÁTOGATÓJEGYEK

elkészítetnek: 100 darab 80 krtól kezdve 1 frt 30 krig, egy vagy több sorral, különböző nagyságban és csinos kiállítással, tetszés szerinti papírra és betűkkel.

➡ **Vidéki megrendelések postautánvét mellett gyorsan és pontosan teljesítetnek.** ➡

Fennevezett könyvnyomda, mely már *nyolc* év óta a legjobb hirnek örvend és szerencsés volt több szakértő egyén elismerését kiérdemelni, tisztelettel kéri a n. é. közönséget, hogy eddig tanusított becses pártfogásával ezután is minél nagyobb mérvben szerencsételni kegyeskedjék.

[6] *—2